

دولت درانی

(مالیه و سیستم مالیاتی. عایدات و مصارف دولت)

«یوری گنگفسکی» (Juri Gangowski)

دوكتور علوم تاریخ

(بخش سوم)

مصارفات حقیقی نظامی، زمان شاه، یقیناً کمتر بوده است. می توان بندرت قبول کرد، که در زمان پدر و پدر کلانش، خیلی زیاد در ساحه نظامی بمصرف رسید باشد. قسمت دیگری از مصارفات دولت را، بخش اداره تشکیل می داده است این رقم در دوره زمان شاه، به رقم قریب ۵۰ لک در سال گزارش می گردد. این مصارفات از منبع عواید ولایات، تمویل می شده است. برای تمویل دربار (Hof)، حدود ۲۳،۷ لک بکار می رفته است. علاوه از آن، ولایات و وفاداران شاه، مواشی غله و سایر اجناس را تحویل می نموده اند.

چنانچه خان «تون» (Tun) و «تابس» (Tabes)، به صندوق یا خزانه شاه، معادل یک لک روپیه، قالین، تنباکو و «Schafran»؛ از بلخ و آنچه همه ساله ۱۷۰۰ اسب و ۲۲۰۰ گوسفند، زامدار میمنه ۲۰۰ اسب و ۱۵۰۰۰ گوسفند به کابل می فرستادند. خان قندوز هم ۱۰۰۰ اسب و ۱۰۰۰۰ گوسفند تسلیم می داد. (43).

برای «فعالیت های رفاهی» حدود ۲،۸۵ لک روپیه بمصرف می رسیده است. (قسمت اعظم آن به بخش روحانیون اسلامی یا علما سپرده می شده است.)، برای اعمار و محافظت عمارات دولتی، ۲،۱ لگ روپیه. رقم معین برای بودجه بلخ و آنچه (قریب ۸،۱ لک روپیه در سال)، وضع می شد. بر حسب ادعای «ایلفینستون»، در زمان احمد شاه و تیمور شاه، هرات نیز کمک پولی دریافت می داشت. (۴۴).

در آغاز زعامت زمان شاه، مجموعه مصارف دولتی از رقم ۱۴۱ لک تجاوز نمی نمود. لیکن از جمله فقط، ۴۶،۱ لک روپیه، از جانب خزانه پایتخت تمویل می گردید، متباقی مصارف (قریب ۶۷ فیصد بودجه تصویب شده)، از عواید ولایات بدست می آمد. یک قسمت ثابت سرمایه ایراکه، خزانه شاه - درانی، دریافت می داشت، برای

حالات اضطراری احتمالی، کنار گذاشته می شد. (۴۵). (در عصر زمان شاه، بقول غلام سرور، از جمله ۶۷ لک این رقم قریب سالانه ۲۱ لک بوده است.) مصارف مجموعی در زمان شاه شجاع، در سالهای آرام، از ۵۰ لک روپیه تجاوز نمی نموده است. (به استثنای مزد و یا معش جاگیر. طوریکه در فوق تذکار یافته است، عواید این شاه، به حدود ۹۰ لک روپیه در سال، تخمین شده است.)

بدینترتیب می توان گفت که مصارفات خزانه مرکزی دولت افغانستان، در سالهای اخیر شاه- درانی (اقلاً در سالهای ۱۷۹۳ - ۱۸۰۹)، از رقم نیم کرور روپیه در سال، اضافه نبوده است، که در جدول ۳ نشان داده میشود.

جدول ۳

مصارف سالانه خزانه مرکزی امپراتوری درانی در ختم قرن 18.

فصیدی در مصارف مجموعی	در ۱۰۰۰ روپیه	پست مصرف
۳۱،۶	۱۴۶۰	مصارف نظامی
		از جمله:
		شعبه گارد شاه
	۱۱۹۰	«غلام شاه»
	۲۷۰	توپچی
۸،۴	۳۹۰	میراخور - باشی

دیپانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين تاسو په درنښت همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادښت: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولئ

		از جمله:
	۱۵۰	تبیلهٔ اسب های شاه
	۵۰	تبیلهٔ فیل
	۸۰	تبیلهٔ قاطر
	۱۱۰	تبیلهٔ شتر
۲۵،۳	۱۱۷۰	دفاتر دیگر قصرها
		از جمله:
	۵۶۰	حریم
	۲۲۰	مطبخ
	۳۹۰	متفرقه
۲۶،۰	۱۲۰۰	مصارفات شخصی شاه
۴،۵	۲۱۰	تعمیرات
۴،۲	۱۸۵	پول کمکی برای بلخ و آقچه
۱۰۰	۴۴۱۵	مجموعه

اشاره به منابع: رپور غلام سرور (مقایسه با مطالعات ... «اچ . ار گوپتا»، صفحه ۲۶۸) شورش های ملاکین در افغانستان، طی سالهای اخیر سلطنت شاهان - درانی و جنگ های طولانی درین رابطه و از دست رفتن ولایات، تأثیرات نا مساعد بر اقتصاد کشور از خود بجا گذاشت. در نتیجه عواید خزانه مرکزی به شدت نزول نمود. با تخفیف تجارت، محصول گمرکی ایکه از تاجران بدست می آمد، نیز نزول یافته است. این رقم از ۶ - ۷ لک روپیه در سال، در اخیر قرن ۱۸. به ۲۵۰۰۰ روپیه در آغاز رن ۱۹. یعنی! ۲۵ / ۱ برابر تخفیف گزارش می گردد. (۴۶).

عوای مالیاتی غزنی در آغاز قرن ۲۰، خیلی تقلیل یافته و رقم ۷۰۰۰ روپیه در سال گزارش می یابد. اساس اقتصادی قدرت شاهان - درانی، بدنترتب زیر آورده شد، و فیودالان افغانی از سهم زمینداری دولتی منفعت بردند. در سالهای اخیر دوره احمد شاه، ۷۵ فیصد زمین های خالصی (Halisi - Boden)، در ولایت قندهار، در دست خان های درانی قرار داشت (۴۷). بر حسب اظهارات غلام سرور، در همه ولایات امپراتوری - درانی، زمینداری هائیکه سالانه، جمعاً، ۴۲،۳۹ لک روپیه، عاید داشت، در سالهای ۱۷۹۳ - ۱۷۹۴ در بین جاگیرداران تقسیم گردید. در سالهای بعد از آن هم، عواید جاگیر داران، از طریق بخشش های جدید، بطور قابل ملاحظه ارتقاء داده شد. طوریکه «ایلفینستون» گزارش داده است، در سال ۱۸۰۹ این رقم، یک کرور روپیه تخمین شده است. (۴۸). در ۱۶ سال مالکیت زمین آنها، ۲،۵ برابر بالا رفت.

از یک تحلیل و تذکرات غلام سرور می توان بیک نتیجه رسید، که تصرف زمین های دولتی، وسیلهٔ جاگیرداران در ولایات غربی امپراتوری درانی، با شدت به پیش برده شده است، یعنی جائیکه قدرت و نفوذ خانهای اقوام افغانی، قوی ترین بوده است، و در ولایات هند، جائیکه مسکن گزینی یا اشغال مهم افغانی (Kolonisation)، تحقق یافته بود.

جدول ۴

سهم عواید دولت، که سالانه در ولایات مختلف امپراتوری - درانی، از ۱۷۹۳ - ۱۷۹۴ در مالکیت جاگیرداران قرار داده شده است.

ولایت	عاید کلی به ۱۰۰۰ روپیه	در صندوق شاه	به جاگیر داران در ۱۰۰۰ روپیه	فیصدی در عاید کلی
کابل	۹۹۵	۲۶۵	۲۵۵	۲۶
چاریکار و پنجشیر	۲۱۰	۱۰۰	۶۵	۳۴
قندهار	۹۶۱	۲۱۰	۴۲۰	۴۳
هرات	۱۱۸۱	۴۲۱	۴۵۰	۳۹،۵
ملتان	۶۷۳	۲۵۵	۳۲۳	۴۸
دیره اسمعیل خان	۲۹۹	۱۲۰	۱۵۴	۵۵

د پانو شمیره: له 2 تر 3

۱۵،۵	۶۲۸	۲۲۵۰	۴۰۱۸	کشمیر
۳۰	۳۲۰	۶۷۰	۱۰۹۷	دیره غاری خان
۲۴	۱۴۵	۳۹۱	۵۹۳	شکارپور

اشاره به منبع: راپور غلام سرور (مقایسه اچ.ار. گوپتا، مطالعات ... صفحه ۲۶۸-۲۷۸). دیده می شود که در ولایت قندهار، جائیکه سردار های درانی، کتابچه را در دست داشته اند، حاضر در سال 1793، قریب نیم عواید مالیاتی را برای خود می گرفتند (بعبارت دیگر قریب نیمی از زمین های مالیه دهی)، در حالیکه فقط نیمی از آن، که به خزانه دولت در نظر گرفته شده بود، به جیب جاگیرداران افتاده است. ملکیت های جاگیرداران در هرات نیز بزرگ بوده است.

در ولایت کابل جائیکه پادشاه نیرومند تر بوده است، سهم جاگیر داران کمتر گزارش می یابد و خزانه دولتی بیشتر عاید می داشت. در ولایات هند، جاگیرداران قسمت اعظم ملکیت ها را در ملتان، یعنی در جائیکه مسکن گزینی یا اشغال (Kolonisation)، با شدت بیشتر جریان داشت و در دیره جات (Derajat) (در جمله ولایات دیره اسمعیل خان و دیره غازی خان)، جائیکه فیودالان افغانی و خان های بزرگ بلوچ، بخشش زمین دریافت داشته را در اختیار داشته اند.

به نحویکه، خان های افغانی، در آغاز قرن ۱۹، همواره زمین های بیشتر دولتی و زمین های شاه درانی را تصاحب می شدند، در واقعیت اساسات عینی قدرت شاهان - درانی را نابود می داشتند، بدین ترتیب پروسه سقوط سلطنت را تسریع بخشیدند.

یادداشت ها و لیست منابع مؤخذ:

- منبع نشر: «علوم اجتماعی و زمان حاضر»، اکادمی علوم اتحاد شوروی سوسیالیستی، مسکو ۱۹۸۱
- (۴۳) راپور غلام سرور (مقایسه با مطالعات «اچ.ار. گوپتا» ... صفحات ۲۷۸-۲۷۹).
 - (۴۴) مقایسه با «ام. ایلفینستون»، یک ارزیابی ... صفحه ۴۸۹.
 - (۴۵) مقایسه «ایبندا» صفحه ۵۲۶.
 - (۴۶) مقایسه با «اچ. جی. راورتی»، یادداشتها در باره افغانستان ... صفحه ۶۵.
 - (۴۷) مقایسه با «هینری سی. راولنسون، راپور در باره اقوام درانی. مؤرخ ۱۹ اپریل ۱۸۴۱ («آسیای مرکزی. یک سهمگیری در جهت افغانستان بهتر تهیه شده (برای مؤخذ سیاسی و نظامی) توسط «لیوت. کلو. سی. ام. میک گریگور، قسمت II، کلکته ۱۸۷۱، ضمیمه III، صفحه ۸۲۸.
 - (۴۸) مقایسه با «ام. ایلفینستون»، یک ارزیابی ... صفحه ۵۲۴.

ختم